

הומש כס"י משולב

פרשת וישלח, בראשית לב (ד) - לו, קנ"ד פסוקים

פרק לב

(שם) ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו', בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך:

(יא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו. ומכל האמת. אמיתת דבריך, ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתי כי במקלי עברתי את הירדן הנה לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה - נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן ועתה הייתי לשיני מחנות:

(יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשן מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע כירא אנכי אתו פריבוא והפני אס על בנים:

(יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך ושמתי את ירעך כחול הים אשר לא יספר מרב. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח יד) והיה זרעך כעפר הארץ. אלא שאמר לו (שם פס' טו) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, ולאברהם אמר (לעיל כב יז) הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים:

*

שני

(יד) גילן שם פלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשן אהיו: הכא צילו. ברשותו, וכן (במדבר כא כו) ויקח את כל ארצו מידו. ומדרש אגדה, 'מן הבא בידו' - אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר, מן הבא בידו - מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר (לעיל כח כב) עשר אעשרנו לך, והדר לקח מנחה:

(טו) עזים מאתים ותשיש עששים רחלים מאתים ואילים עששים:

עזים מאתים ותשיש עששים. מאתים עזים צריכות עשרים תשיש, וכן כולם, הזכרים כדי צורך הנקבות. ובבראשית רבה (עו ז) דורש מכאן לעונה האמורה בתורה, הטיילים בכל יום, הפועלים שנים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלושים יום, הספנים אחת לששה חדשים.

ואיני יודע לכיין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שווה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשרה עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנוים ממלאכה דרכן הרבות בתשיש לעבר עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר:

(טז) גמלים מיניקות ובניהם שלשים גמלים מיניקות שלשים. ובניהם עמהם. ומדרש אגדה, 'ובניהם' - בנאיהם, זכר כנגד נקבה, ולפי שצנוע בתשיש לא פרסמו הכתוב פרות ארבעים ופרים עשרה אתנת עששים ועינים חמורים זכרים עשרה:

(יז) ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו כל מין ומין לעצמו ויאמר אל עבדיו עבדו לפני דרך יום או פחות, ואני אבא אחריכם ורוח תשימו בין עדר

(ד) וישלח יעקב מלאכים ממש לפניו אל עשן אחיו ארצה שיעיר לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה שדה אדום:

(ה) ויצו אתם לאמר כה תאמרו לאדני לעשן כה אמר עבדך יעקב עס לכן גרתי ואחר ערערתה: גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (לעיל כז כט) הוה גביר לאחר, שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:

(ו) ויהי לי שור וחסוד אבא אמר לי (לעיל כז כח) מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. שור וחמו. דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני הודיע שאני בא אליך למצאתיך בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:

(ז) וישבו המלאכים אלי יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשן שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו:

(ח) ויירא יעקב מאד ויצר לו ויירא, ויכל. ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים ויחץ את העם אשר אתו ואת העצאן ואת הבקר והגמלים לשיני מחנות:

(ט) ויאמר אסיבוא עשו אל המחנה האחת והכהו מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, (תהלים כז ג) אם תחנה עלי מחנה, הרי לשון נקבה, (לקמן לג ח) המתנה הזה, לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, (לעיל יט כג) השמש יצא על הארץ, (תהלים יט ז) מקצה השמים מוצאו, הרי לשון זכר. (מ"ב ג כב) השמש זרחה על המים, הרי לשון נקבה. וכן רוח, (איוב א יט) והנה רוח גדולה באה, הרי לשון נקבה, (שם) ויגע בארבע פנות הבית, הרי לשון זכר. (מ"א יט יא) ורוח גדולה וחזק מפרק הרים, הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, (במדבר טז לה) ואש יצאה מאת ה', לשון נקבה, (תהלים קד ד) אש לוהט, לשון זכר.

והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלושה דברים, לדורון, לתפילה, ולמלחמה. לדורון (להלן פס' כב) ותעבור המנחה על פניו. לתפילה (להלן פס' י) אלהי אבי אברהם. למלחמה - והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(י) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יקח האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך:

ואלכה לבי יצחק. ולהלן הוא אומר (לעיל לא מב) ופחד יצחק, ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו'. אלא כך אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא, שתי הבטחות הבטחתי, אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרת לי (לעיל כח יג) אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, ושם אמרת לי (שם פס' טו) ושמרתך בכל אשר תלך. ובבית לבן אמרת לי (לעיל לא ג) שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר

רביעי

(ו) וַתִּגְשֵׁן הַשְּׂפָחוֹת הַנָּה וַיִּלְדֶינָהּ וַתִּשְׁתַּחֲוֶינּוּ:

(ז) וַתִּגְשֵׁן גַם-לְאֵה וַיִּלְדֶינָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחַר נִגְשׁ יוֹסֵף וַיִּחַל וַיִּשְׁתַּחֲוֶינּוּ: נִגְשׁ יוֹסֵף וּכְחַל. בכולן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף נגש לפניה, אמר אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת (להלן מט כב) עלי עין:

(ח) וַיֹּאמֶר מִי לְךָ בְּלִי-הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי מִי כֹל הַמַּחְנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי שֶׁהוּא שֶׁלְךָ, כְּלוּמַר לְמָה הוּא לְךָ. ופשוטו של מקרא [נאמר] על מוליכי המנחה. ומדרשו, כתות של מלאכים פגעו, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם וַיֹּאמֶר לְמַצְאֵחֶן בְּעֵינֵי אֲדָנָי:

(ט) וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל רַב אֶחָיו יְהִי לְךָ אֲשֶׁר-לְךָ. כאן הודה לו על הברכות:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אֵל נָא תֹאמַר לִי כִן אִם-נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ בְּרֵאת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצַנֵּי. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך, והן חשובין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך, ועוד על שנתרצית למחול סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה.

ותלני. נתפייסת לי, וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס, אפיימינ"ט בלע"ז [פיוס], (ויקרא כב כ) כי לא לרצון יהיה לכם, הקרבנות באות לפייס ולרצות, וכן (משלי י לב) שפתי צדיק ידעון רצון, יודעים לפייס ולרצות:

(יא) קֹדֶנָא אֶת־בְּרַכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ בְּיַחַנְנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלַחֲכֶל וַיִּפְצַרְבוּ וַיִּקְחָ:

(יא) קֹדֶנָא אֶת־בְּרַכְתִּי מנחתי, מנחה זו הבאה על ראיית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום, וכל ברכה שהיא לראיית פנים, כגון (להלן מז י) 'ויברך יעקב את פרעה', (מ"ב יח לא) 'עשו אתי ברכה' וסנחרב, וכן (ש"ב ח י) 'לשאול לו שלום ולברכו' דתעי מלך חמת, כולם לשון ברכת שלום הן שקורין בלע"ז שלוצי"ר [לשאול בשלום], אף זו ברכתי מו"ן שלו"ד [שאלתי שלומי] אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך בְּיַחַנְנִי אֱלֹהִים חנני. נו"ן ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר חנני, שאין חן בלא שתי נוני"ן, והשלישית לשימוש כמו עשני, זבדני וְכִי יִשְׁ לִי-כָל כֹּל סְפוּקִי. ועשו דבר בלשון גאוה (לעיל פס' ט) יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי וַיִּפְצַרְבוּ וַיִּקְחָ:

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָה נִסְעָה. כמו שמעה, סלחה, שהוא כמו שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד בתיבה. ותרגומו טול ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך וְאֶלְכָה לְנַגְדְךָ. בשווה לך, טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו לנגדך, בשווה לך:

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי אֲדָנָי יִדְעוּ בְּיַחַדְלִים רַבִּים וְהִצָּאן וְהִבָּקֶר עֲלוֹת עָלַי הִצָּאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון (איכה ב יא) עולל ויונק, (ישעיה סה כ) עול ימים, (שמואל א' ו י)

שתי פרות עלות, ובלע"ז אינפנטיי"ש [שיש להן ולדות] וְדַפְקוּס יוֹם אֲחָד וַתָּמוּ בְּלִי-הַצָּאן: ולפקוס יוס חמל. ליגעם בדרך במרוצה, ומתו כל הצאן. ולפקוס. כמו (שה"ש ה ב) קול דודי דופק, נוקש בדלת:

(יד) יַעֲבֵר-נָא אֲדָנָי לִפְנֵי עֲבָדְךָ אֵל תֹּארִיךְ יְמֵי הַלִּיכְתְּךָ, עבור כפי דרךך ואף אם תתרחק וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי אֲתַנְהֵלָה. אתנהל, ה"א יתירה כמו (לעיל יח כא) ארדה, (במדבר ט ח) אשמעה. ללטי. לאט שלי, לשון נחת, (ישעיה ח ו) ההולכים לאט, (ש"ב יח ה) לאט לי לנער. לאטי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי לְרַגְלֵי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר-לִפְנֵי לִפִּי צוּרֵךְ הַלִּיכֵת רַגְלֵי הַמְּלָאכָה הַמוֹטֵלֵת עָלַי לְהוֹלִיךְ וְלִרְגְלֵי הַיְלָדִים לפי רגליהם שהם יכולים לילך עַד אֲשֶׁר-אֲבֹא אֶל-אֲדָנָי שְׁעִירָה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות. אמר, אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א כא, הפטרת הפרשה) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(טו) וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֲצִיגְהֶנָּא עִמָּךְ מִדְּהַעֵם אֲשֶׁר אֲתִי וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה תַעֲשֶׂה לִּי טוֹבָה זֶה שְׂאֵנִי צָרִיךְ לֵה אֲמַצְאֵחֶן בְּעֵינֵי אֲדָנָי. ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(טז) וַיִּשָּׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוּ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה: וישב כיום ההוא עשו ללרכו. עשו לבדו, וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע להם הקדוש ברוך הוא, בימי דוד, שנאמר (ש"א ל יז) כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים:

(יז) וַיַּעֲקֹב נִסַּע סִפְתָּהּ וַיִּבֶן לּוֹ בַּיִת שֵׁם שֶׁמוֹנֶה עֶשֶׂר חוּדֶשׁ, קִיץ וְחוּרֶף וְקִיץ. סוכות קיץ, בית חורף, סוכות קיץ וְלִמְקַנְהוּ עֲשֶׂה סִפְתָּהּ עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סְכוֹת: ס

(יח) וַיִּבְנֵה יַעֲקֹב שְׁלָם שֶׁלֶם בַּגּוֹפּוֹ, שֶׁנִּתְרַפָּא מִצְלִיעֵתוֹ. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן עֵיר שְׁכָם כמו לעיר, וכמהו (רות א יט) עד בואנה בית לחם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵאֵר מַפְדָּן אֲרָם כֹּאדָם הַאֲוֹמֵר לְחִבְרֵי יֵצֵא פְלוֹנִי מִבֵּין שֵׁנֵי אַרְיוֹת וְבֵא שֶׁלֶם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנזווגו לו בדרך וַיִּתֵּן אֶת-פְּנֵי הָעֵיר:

(יט) וַיִּקְוֶן אֶת־חֲלִקְתַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטַהֲשָׁם אֶהְלֹו מִיַּד בְּנֵי-חַמּוֹר אֲבִי שְׁכָם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה. (ותרגומו חורפן, טובים, חריפים בכל מקום, כגון עובר לסוחר):

(כ) וַיִּצְבֹּשָׁם מִזְבַּח וַיִּקְרָאוּ לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס

ויקראו לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר מי שהוא אל, הוא הקדוש ברוך הוא, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל. וכן מציון במשה (שמות יז טו) ויקרא שמו ה' נסי, לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבתינו דרשוהו שהקב"ה קראו ליעקב אל. ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג כט), מתחלקים לכמה טעמים, ואני ליישב פשוטו ושמועו של מקרא באתי:

*

חמישי

פרק לד

הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: (כ) וַיָּבֵא חֲמוֹד וְשָׁכֶם בְּנֵי אֶלְשָׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים בְּשִׁלּוּם וּבִלְבַב שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ יִסְחָרָיו אֲתָהּ וְהָאֶרֶץ הַנֶּהָה רַחֲבַת־יָדַיִם כְּאִדָּם שִׂידוֹ רַחֲבָה וּוְתֵרֵנִית, כְּלוּמַר לֹא תִפְסִידוּ כְּלוּם, פֶּרֶק־מִטֵּיָא הַרְבֵּה בָּאָה לְכָאן וְאִין לֵה קוּנִים לְפָנֵיהֶם אֲתִיבְנָתֶם נִקְחָלְנוּ לְנָשִׁים וְאֲתִיבְנָתֵינוּ נִתְּנָה לָהֶם:

(כב) אַדְּבָזָאת יֵאָתָו לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁבְתָּ אֲתָנוּ לְהִיּוֹת לְעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל בְּהִיּוֹת נִמּוֹל לָנוּ כְּלִזְכָּר כְּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:

(כג) מִקְנֵהֶם וּקְנִינָם וְכָל־בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֵךְ נִאֲוֹתָהּ לָהֶם וַיִּשְׁבּוּ אֲתָנוּ: אֵךְ נְלוּתָה לָהֶם. לְדַבֵּר זֶה, וְעַל יַדִּי כֵן יִשְׁבּוּ אֲתָנוּ:

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹד וְאֶל־שָׁכֶם בְּנֵי אֶלְיָצָאי שְׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹו כְּלִזְכָּר כְּאֶלְיָצָאי שְׁעַר עִירוֹ:

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁמֻעוֹן וְלוֹוִי שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב. בְּנֵי הַיּוֹד, וְאֵף עַל פִּי כֵן נִהְיָו עֲצֻמַּן שְׁמֻעוֹן וְלוֹוִי, כְּשֶׁאֵר אַנְשִׁים שְׂאִינָם בְּנֵי, שְׁלֹא נִטְלוּ עֲצָה הַיִּמִּנָּה אֲחֵי דִינָה לְפִי שְׁמֻעוֹן עֲצֻמַּן עַל־יָהּ נִקְרָאוּ אַחֵיהּ אִישׁ חֲרָבָו וַיָּבֵאוּ עַל־הָעִיר בְּטִיחַ שְׁהִיוּ כּוֹאבִים. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה, בְּטוּחִים הָיוּ עַל כַּחוֹ שֶׁל זָקוּן וַיִּהְרָגוּ כָּל־זָבָר:

(כו) וְאֲתִיחֲמוֹד וְאֶת־שָׁכֶם בְּנֵי הָרְגוּ לְפִיחֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיִּצְאוּ:

(כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים לְפִשֵׁט אֶת הַחֲלָלִים וַיָּבִיאוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוֹתָם:

(כח) אֲתִיבְצָנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה לְקָחוּ:

(כט) וְאֶת־כָּל־חֲמִילָם מִמּוֹנָם, וְכֵן (דְּבָרִים ח ז') עָשָׂה לִי אֶת הַחִיל הַזֶּה, (בְּמִדְבַר כד יח) וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂה חִיל, (תְּהִלִּים מט יא) וְעַזְבוּ לְאַחֲרֵים חִילָם וְאֶת־כָּל־טָמְאָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבּוּ לְשׁוֹן שְׁבִיָּה (לְפִיכָךְ טַעְמוֹ מִלְרַע) וַיָּבִיאוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתָ:

(ל) וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שְׁמֻעוֹן וְאֶל־לוֹוִי עֲבַרְתֶּם אִתִּי לְשׁוֹן מֵיִם עֹכּוּרִים, אִין דַּעֲתִי צִלּוּלָה עֲכֻשִׁיו. וְאִגְדָּה, צִלּוּלָה הִינֵה הַחֲבִית וְעַכְרָתָהּ אוֹתָהּ, מִסּוֹרֵת הִינֵה בִיד כְּנַעֲנִים שִׁפְלוּ בִיד בְּנֵי יַעֲקֹב, אִלָּא שְׁהִיו אֹמְרִים (שְׁמוֹת כג ל) עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת הָאֶרֶץ, לְפִיכָךְ הָיוּ שׁוֹתֵקִין לְהַבְּאִישְׁנָה בְּיָשֵׁב הָאֶרֶץ כְּבִנְעָנִי וּבְפִרְזֵי וְאִנִּי מוֹתִי מִסָּפֵר אַנְשִׁים מוֹעֲטִים וְנִאֲסָפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי בְּבֵיתִי:

(לא) וַיֵּאמְרוּ הַכּוֹזְנֵה הַפֶּקֶר יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחֻזְתָּנוּ. יֵת אַחְתָּנָא: פ

פרק לה

(א) וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּיתֶיךָ לְפִי שְׂאֲחָרְת בְּדָרְךָ, נַעֲשֶׂת וְבֵא לָךְ זֹאת מִבְּתֵר וְשִׁבְשִׁימָה וְעֵשָׂה־שֵׁם מְזֻבָּח לְאֵל הַנְּרָאָה אֱלֹהֵךְ בְּכַרְחֶךָ מִפְּנֵי עֵשָׂן אֲחִיךָ:

(ב) וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנִּבְכָּר שִׁישׁ בִּידְכֶם מִשְׁלַל שֶׁל שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּתַכְכֶם וְהִטְהַרוּ מֵעֲבוּדָה זָרָה וְהִחְלִיפוּ שְׁמֹלֶתֵיכֶם. שְׁמָא יֵשׁ בִּידְכֶם כֹּסוֹת שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה:

(א) וְתִצֵּא דִינָה בַת־לֵאָה וְלֹא בַת יַעֲקֹב? אִלָּא עַל שֵׁם יִצִּיאָתָה נִקְרָאת בַת לֵאָה, שְׂאֵף הִיא יִצְאִינִית הִינֵה, שְׂנֵאֵמֵר (לְעִיל ל טז) וְתִצֵּא לֵאָה לְקִרְאוֹתָ (וְעִלָּה מִשְׁלוֹ הַמִּשְׁל (יחזקאל טז מד) כְּאִמָּה כְּבַתָּה) אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרָאוֹת בְּבָנוֹת הָאֶרֶץ:

(ב) וַיָּרֵא אֲתָהּ שָׁכֶם בְּחֲמֹר הַחַיִּי נְשִׂיאֵי הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֶתָּהּ וַיִּשְׁכַּב אֲתָּהּ כְּדַרְכָּה וַיַּעֲנֶהָ. שְׁלֹא כְּדַרְכָּה:

(ג) וַתִּדְבַק נִפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנְּעֹר וַיְדַבֵּר עִל־לֵב הַנְּעֹר: עַל לֵב הַנְּעֹרָה. דְּבָרִים הַמְתִּישִׁיבִין עַל הַלֵּב, רֵאִי אִבִּיךָ בַחֲלֻקַּת שְׂדֵה קִטְנָה כְּמֹה מִמּוֹן בַּזָּב, אִנִּי אֲשַׁךְ וְתִקְנִי הָעִיר וְכֹל שְׂדוֹתֶיהָ:

(ד) וַיֵּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חֲמוֹד אָבִיו לֵאמֹר קֹדְלִי אֲתִיחַלְדָּה הָזֹאת לְאִשָּׁה: (ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בְּתוֹ וּבְנֵי הָיוּ אֲתִימְקָנָה בְּשָׂדֵה וְהִחְרִישׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם: (ו) וַיִּצֵּא חֲמוֹד אֶבְרִישָׁם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִדְּהַשְׂדֵה כְּשִׁמְעָם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹו לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עֵשָׂה בִישְׂרָאֵל לְשִׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂהָ. לַעֲנוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת, שְׁהֵאוֹמוֹת גְּדָרוּ עֲצֻמַּן מִן הָעֵרִיּוֹת עַל יַדִּי הַמְּבוּלָה:

(ח) וַיְדַבֵּר חֲמוֹד אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנֵי חֲשָׁקָה חֲפָצָה נִפְשׁוֹ בְּבַתְכֶם תִּלְווּ נָא אֲתָהּ לֹו לְאִשָּׁה:

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אֲתָנוּ בְּנֵיתֵיכֶם תִּתְנַרְלָנוּ וְאֲתִיבְנָתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם: (י) וְאֲתָנוּ תִּשְׁבּוּ וְהָאֶרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהִאֲחֻזּוּ בָּהּ: (יא) וַיֵּאמֶר שָׁכֶם אֶל־אָבִיָּהּ וְאֶל־אֲחֵיהּ אֲמַצְאֲחֻן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תִּאמְרוּ אֵלַי אֲתָנוּ:

(יב) הֲרָבּוּ עָלַי מְאֹד מְדָה כְּתוּבָה וַיִּמְתְּן וְאֶתְנָה כְּאֲשֶׁר תִּאמְרוּ אֵלַי וְתִנְנֵה לִי אֶת־הַנְּעֹר לְאִשָּׁה:

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹד אָבִיו בְּמִרְמָה בַחֲכֵמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְאָה אֶת דִּינָה אַחֲוֹתָם. הַכְּתוּב אֹמֵר שְׁלֹא הִינֵה רִמְיָה, שְׁהִי טָמְאָה אֶת דִּינָה אַחֲוֹתָם:

(יד) וַיֵּאמְרוּ אֱלֹהִים לֹא נִכְבַּל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת' אֶת־אֲחֻתְנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עֲרָלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ. שְׁמֵץ פֹּסוּל הוּא אֲצִלְנוּ. הַבֵּא לְחַרֵּף חֲבִירוֹ, הוּא אֹמֵר לוֹ - עַרְלָתָהּ, אוּ בֵן עַרְלָה. חֲרָפָה בְּכָל מְקוֹם גְּדוּף:

(טו) אַדְּבָזָאת נִאֲוֹת לָכֶם נִתְרַצָּה לָכֶם, לְשׁוֹן 'וַיֹּאוּתוּ' (מ"ב יב ט) אִם תִּהְיִי כְּמִנּוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כְּלִזְכָּר: כְּהֵמָל. לְהִיּוֹת נִמּוֹל, אִינִי לְשׁוֹן לְפַעוּל אִלָּא לְשׁוֹן לְהַפְעוּל:

(טז) וְנִתְנָנוּ אֶת־בְּנֵיתֵינוּ לָכֶם וְנִתְנָנוּ. נו"ן שְׁנִיָּה מוּדַגְשֵׁת, לְפִי שְׁהִיא מִשְׁמֶשֶׁת בְּמִקּוֹם שְׁתֵּי נו"ן, וְנִתְנָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקְחָלְנוּ אֶתָּה מוֹצֵא בְּתַנָּי שְׂאֵמֵר חֲמוֹד לְיַעֲקֹב, וּבְתִשְׁבוּת בְּנֵי יַעֲקֹב לְחֲמוֹד, שְׁתִּלּוּ חֲשִׁיבוֹת בְּבֵנֵי יַעֲקֹב, לִיקַח בְּנוֹת שְׁכֶם אֶת שִׁיבְחָרוּ לָהֶם, וּבְנוֹתֵיהֶם יִתְנוּ לָהֶם לְפִי דַעֲתָם, דְּכַתִּיב וְנִתְנוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ, לְפִי דַעֲתֵינוּ, וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ, כְּכֹל אֲשֶׁר נִחְפּוּץ. וְכִשְׁדַּבְּרוּ חֲמוֹד וְשָׁכֶם בְּנוֹ אֵל יוֹשִׁיבֵי עִירָם הִפְכוּ הַדְּבָרִים, (לְהִלּוֹן פס' כא) אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ נִתְּנָן לָהֶם, כְּדִי לְרַצּוֹתָם שִׁאוֹתוֹ לְהַמּוֹל וַיִּשְׁכְּבוּ אִתְּכֶם וְהִינּוּ לְעַם אֶחָד:

(יז) וַיֵּאמְרוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בְּתָנוּ וְהִלְכָנוּ: (יח) וַיִּשְׁכְּבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹד וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בְּחֲמֹר: (יט) וְלֹא־אֲחָר הַנְּעֹר לַעֲשׂוֹת

(ג) וַיִּקְרָא וַיַּעֲלֶה בֵּית־אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֲתִי בְיוֹם צַרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי:

(ד) וַיִּתְּנוּ אֱלֹהֵי־עֵקֶב אֶת בְּלִיַּאֲהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בִּינָדָם וַאֲתֵי־הַנְּזֻמִּים אֲשֶׁר בְּאֲזֻנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֲלֵהָ מִן אֵילָן סָרַק אֲשֶׁר עִם־שֹׁכְמִים. אצל שכם:

(ה) וַיִּסְעוּ וַיְהִיו חֲתָת פַּחַד אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב:

(ו) וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְזוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֱלֹהִים הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ:

(ז) וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֱלֹהִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבֵית אֵל, גִּילּוֹ שְׂכִינּוֹתוֹ בְּבֵית אֵל. יש תיבה חסרה ב"ת המשמשת בראשה, כמו (ש"ב ט ד) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל, כמו בבית מכיר, (להלן לח יא) בית אביך, כמו בבית אביך כי שם נגלו אליי האלהים בברחו מפני אחי: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו (להלן לט כ) אדני יוסף, (שמות כב יד) אם בעליו עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים:

(ח) וַתָּמַת דְּבִרָה מִיַּנְקַת רַבְקָה מֵה עֵינֵי דְבוּרָה בְּבֵית יַעֲקֹב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב (לעיל כז מה) ושלחתי ולקחתיך משם, שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית־אֱלֹהִים הַעִיר יוֹשֶׁבֶת בְּהַר, ונקברה ברגלי ההר תחת האלון בשפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה, נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על אמו שמתה, ואלון בלשון יווני 'אחר'. ולפי שהעלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹן בְּכֹות: פ

(ט) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד פַּעַם שְׁנַי בְּמָקוֹם הַזֶּה, אחד בלכתו ואחד בשובו כְּבָאוּ מִפְּדַן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ. ברכת אבליים:

(י) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל וַיְהִי שְׁמֶךָ לֹא יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב. לשון אדם הבא במארב ועקבה, אלא לשון שר ונגיד וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

(יא) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי שָׂנִי כְדֹאֵי לְבָרֶךְ, שהברכות שלי פְּרָה וְרִבְיָה על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נתעברה ממנו גוי בנימין וקָהֵל גִּוִּים מְנַשֵּׁה וּפְרִים שְׁעֵתִידִים לְצֵאת מִיּוֹסֵף, והם במנין השבטים יְהִיה מִמֶּךָ וּמִלְכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ:

ומלכים. שאול ואיש בושתי שהיו משבט בנימין, שעדיין לא נולד. [ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בושתי, ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין, דכתיב (שופטים כא א) איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה, וחזרו ואמרו אלמלא היה עולה מן השבטים לא היה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב ומלכים מחלצך יצאו. גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו להעשות כמנין הגוים שהם שבעים אומות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר שעתידיים בניו להקריב בשעת איסור במות כגוים בימי אליהו]:

*

ששי

(יב) וַאֲתֵי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לְךָ אֲתִנְנֶנָּה וְלִירְעָב אַחֲרֶיךָ אֲתֵן אֶת־הָאָרֶץ:

(יג) וַיַּעַל מַעְלֵיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֲתָנוּ. איני יודע מה מלמדנו:

(יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֲתָנוּ מִצֵּבֶת אֲבָן וַיִּסֹּף עָלֶיהָ לִסְפֹּף וַיִּצַק עָלֶיהָ שֵׁמֶן: (טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲתָנוּ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל:

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כְּבָרַת־הָאָרֶץ לְבוֹא אֶפְרַתָּה וַתֵּלֶד רַחֵל וַתִּקְשֹׁב בְּלִדְתָּהּ:

כנרת הארץ. מנחם פירש לשון כביר, רבוי, מהלך רב. ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי, הסתיו עבר, והשרב עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה יט) וילך מאתו כברת ארץ. ואומר אני שהוא שם מידת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר (ישעיה ה י) צמד כרם, (לעיל לג יט) חלקת שדה, כך במהלך אדם נותן שם מידה כברת ארץ:

(יז) וַיְהִי בְהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְלִלְדֹת אֶל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לִךָ בֶּן: כִּי גַם זֶה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתירה:

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נִפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־אוֹנִי בֶן צַעֲרִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִי־מִיִּין. נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען, שהיא בנגב כשאדם בא מארם הנרים, כמו שנאמר (במדבר לג מ) בנגב בארץ כנען, (לעיל יב ט) הלך ונסוע הנגבה. בנימין. בן ימין, לשון (תהלים פט יג) צפון וימין אתה בראתם, לפיכך הוא מלא. [דבר אחר בנימין, בן ימים, שנולד לעת זקנתו, ונכתב בנו"ן כמו (דניאל יב יג) לקץ הימין].

(יט) וַתָּמַת רַחֵל וַתִּקְבֹּר בַּדֶּרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם: (כ) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבֶת קְבֻרַת־רַחֵל עַד־הַיּוֹם: (כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב אֶת־הָאָרֶץ לְמַגְדֹּל־עַדְרָ:

(כב) וַיְהִי בְשָׂבֹן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחִוּוּא עַד שֶׁלֹּא בָא לְחִבְרוֹן אֲצֵל יִצְחָק אַרְעוּהוּ כֹל אֵלֶּה וַיִּלְךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בְּלֵהָהּ פִּילְגֵשׁ אֲבִיו מִתּוֹךְ שְׁבִלְבַל מִשְׁכָּבו מַעֲלֵה עָלָיו הַכְּתוּב כֹּאֲלוֹ שִׁכְבָּהּ. ולמה בלבד וחלל יצועיו, שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבד וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן:

(כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן אֲפִילוּ בִשְׁעַת הַקְּלָקְלָה קְרָאוּ בְּכוֹר כְּכוֹר יַעֲקֹב. בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים וַשְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁנָה וַיְבִלָּן:

(כד) בְּנֵי רַחֵל יוֹסֵף וְבִנְיָמִן: (כה) וּבְנֵי בְלֵהָהּ שְׁפָחַת רַחֵל הֵן וּנְפֹתָלַי: (כו) וּבְנֵי זְלֶפְחָה שְׁפָחַת לֵאָה גַּד וְאִשָּׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ לְבִרְתּוֹ אֲרָם:

(כז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְרָא שֵׁם הַמִּישׁוֹר קְרִית הָאֲרָבֶעֶ שֵׁם הָעִיר. ממלא קרית הארבע. אל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם, אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל בו ה"א ונתנה בראש התיבה השניה, (ש"א טז א) בית הלחמי, (שופטים ו כד)

לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר. ומפני הבושה, שמכר בכורתו:

(ח) וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום:

(ט) ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר שעיר: ולמה. התולדות שהולידו בניו עכשוו משהלך לשעיר:

(י) אלה שמות בני עשו אליפו בן עדה אשת עשו רעואל בן בישמת אשת עשו: (יא) ויהיו בני אליפו תימן אומר צפו ונעתם וקנו:

(יב) ותמנעו היתה פילגש לאליפו בן עשו להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק ברעו. תמנעו זו בת אלופים היתה, שנאמר (לקמן פס' כב) ואחות לוטן תמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שישבו בה לפניו, אמרה איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים (א' א לו) מונה אותה בבניו של אליפו, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב ותלד לאליפו את עמלק אלה בני עדה אשת עשו:

(יג) ואלה בני רעואל נחת ורחם שמה ומזה אלה היו בני בישמת אשת עשו: (יד) ואלה היו בני אהליבמה בת ענה בת צבעון אשת עשו ותלד לעשו את יעיש יעוש ואת יעלם ואת קרח:

(טו) אלה אלופי בני עשו ראשי משפחות בני אליפו בכור עשו אלוף תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנו:

(טז) אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפו בארץ אדום אלה בני עדה: (יז) ואלה בני רעואל בן עשו אלוף נחת אלוף ורח אלוף שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל בארץ אדום אלה בני בישמת אשת עשו: (יח) ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף יעיש יעלם אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה בת ענה אשת עשו: (יט) אלה בני עשו ואלה אלופיהם הוא אדום: ס

*

שביעי

(כ) אלה בני שעיר החרי ישבי הארץ שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו שהיו בקיאים בישובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין העפר ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה לזמן ושוקל וצבעון וענה:

(כא) ודשון ואצר ודישן אלה אלופי החרי בני שעיר בארץ אדום: (כב) ויהיו בני לוטן חרי והימם ואחות לוטן תמנע: (כג) ואלה בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפו ואונם:

(כד) ואלה בני צבעון ואיה וענה וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, (דניאל ח יג) תת וקדש וצבא מרמס, (תהלים עו ז) נרדם ורכב וסוס הוא ענה האמור למעלה (לעיל פס' כ) שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה אשר מצא את הימם במדבר ברעתו את המרמס לצבעון אביו: את הימס. פרדים, הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שמם ימים, שאימתן מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה (והלא קא חזינן דחיה, אל תקרי וחיה אלא וחיתה, כי המכה לא תתרפא לעולם). ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע, ולהודיע גדולת זרע אברהם, כמו שפירשתי למעלה (פס' יב):

בפרשת אבי העזרי, (מ"א טז לד) בנה חיאל בית האלי הוא חבדון אשר גרשם אברהם ויצחק:

(כח) ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמנים שנה:

(כט) ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו: פ

ויגוע ילחקה. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתו של יצחק שנים עשרה שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים שנה, שנאמר (לעיל כה כו) ויצחק בן ששים שנה וגו', ויצחק מת בשנת מאה ועשרים ליעקב, אם תוציא ששים ממאה ושמונים שנה, נשארו מאה ועשרים, ויוסף נמכר בן שבע עשרה שנה, ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב.

כיצד, בן ששים ושלוש נתברך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר (לעיל ל כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', הרי תשעים ואחת, ושבע עשרה עד שלא נמכר יוסף הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה עשרים ושנים שנה, שנאמר (להלן מא מו) ויוסף בן שלשים שנה וגו', ושבע שנים שובע ושנתים רעב הרי עשרים ושנים, וכתוב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, נמצא יעקב במכירתו מאה ושמונה):

פרק לו

(א) ואלה תלדות עשו הוא אדום:

(ב) עשו לקח את נשיו מבתות כנען את עדה בת אילון החתי היא בשמת בת אילון (לעיל כו לד), ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה ואת אהליבמה היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בעבודה זרה, כדי להטעות את אביו בת ענה בת צבעון. ענה בנו של צבעון, שנאמר (לקמן פס' כד) ואלה בני צבעון ואיה וענה, מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה, ויצאה אהליבמה מבין שניהם, והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו:

(ג) ואת בישמת בת ישמעאל ולהן קורא לה (לעיל כח ט) מחלת. מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (פרק יז), שלושה מוחלין להן עוונותיהם, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עוונותיו אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו:

(ד) ותלד עדה לעשו את אליפו ובשמת ילדה את רעואל:

(ה) ואהליבמה ילדה את יעיש יעוש ואת יעלם ואת קרח קרח זה ממזר היה, ובן אליפו היה, שבא על אשת אביו [אל אהליבמה אשת עשו], שהרי הוא מנוי עם אלופי אלופים בסוף הענין (להלן פס' טז) אלה בני עשו אשר ילדלו בארץ כנען:

(ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ לגור באשר ימצא מפני יעקב אחיו:

(ז) ביהיה רכושם רב משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם מפני מקניהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה, 'מפני יעקב אחיו' (הפסוק הקודם), מפני שטר חוב של גזירת (לעיל טו יג) 'כי גר יהיה זרעך' המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין

הנזכרים למעלה, הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א' א נא), וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו':

(מא) אֱלוֹף אֱהֲלִיבְמָה אֱלוֹף אֱלָה אֱלוֹף פִּינָן: (מב) אֱלוֹף קָנוּ אֱלוֹף תִּמְנָן אֱלוֹף מְבַצָּר:

(מג) אֱלוֹף מְגִדִּיאֵל הִיא רוּמֵי אֱלוֹף עֵירָם אֱלָה אֱלוֹף אֱדוֹם לְמִשְׁבְּתָם בְּאַרְצָא אַחֲזָתָם הוּא עֵשָׂן אֲבִי אֱדוֹם: פ

לל"י העריכה: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. * כשיש דיבור ארוך ברש"י, בד"כ הוא לא שולב בתוך הפסוק אלא נכתב בסופו, אחרי הפסוק (ומסומן ע"י כוכבית*). * כשיש על פסוק אחד ביאורי רש"י קצרים וארוכים, בד"כ הקצרים שולבו בתוך הפסוק, והארוכים נכתבו בסופו, אחרי הפסוק (ומסומנים ע"י כוכבית*).

לעיתים לוצרף הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשבמקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק. כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שינויים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשן'.

מהדורה כתב כ"י - ניתן להשיג במערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

ייש"כ להרה"ג דוד היינמן שליטי"א על סיועו בעריכת הגליון

הארות בפרשה

כתב רש"י בפרק ל"ה פס' טז בעניין לידת בנימין ופטירת רחל - 'ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי, הסתיו עבר, והשרב עדיין לא בא'.

ויש להעיר שזה לכאורה לא כמקובל בידינו שיום פטירת רחל אמנו הוא ב"א חשון.

(כה) וְאֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַעֲנֵה: (כו) וְאֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמֵדָן וְאֵשְׁבֹן וְיִתְרֹן וְכָרֹן: (כז) אֵלֶּה בְּנֵי אֶצֶר בְּלֶחֶן וְזַעֲזָן וְעַקֹּן: (כח) אֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן עֵוִץ וְאַרְן: (כט) אֵלֶּה אֱלוֹפֵי הַחַרְי אֱלוֹף לוֹטָן אֱלוֹף שׁוּבָל אֱלוֹף צַבְעוֹן אֱלוֹף עֵנָה: (ל) אֱלוֹף דִישָׁן אֱלוֹף אֶצֶר אֱלוֹף דִישָׁן אֵלֶּה אֱלוֹפֵי הַחַרְי לְאַלְפֵיהֶם בְּאַרְצָא שְׁעִיר: פ

(לא) וְאֵלֶּה הַמְלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאַרְצָא אֱדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. שמונה היו, וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות עשו בימיהם, ואלו הן - שאול ואיש בושתי, דוד ושלמה, רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב (מ"ב ח כ) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך, ובימי (שאול) [יהושפט] כתיב (מ"א כב מח) וּמֶלֶךְ אִין בְּאֶדוֹם נָצַב מֶלֶךְ:

(לב) וַיִּמְלֹךְ בְּאֶדוֹם בְּלַע בְּרַבְעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְנֶהְבָּה:

(לג) וַיָּמָת בְּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה. בצרה מערי מואב היא, שנאמר (ירמיה מח כד) ועל קריות ועל בצרה וגו', ולפי שהעמידה מלך לאדום, עתידה ללקות עמהם, שנאמר (ישעיה לד ו) כי זבח לה' בבצרה:

(לד) וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֲשָׁם מֵאַרְצָא הַתִּימָנִי:

(לה) וַיָּמָת חֲשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בְּרַבְרָד הַמֶּכָּה אֶת־מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב שְׁבַא מִדִּין עַל מוֹאֵב לְמַלְחָמָה, והלך מלך אדום לעזור את מואב. ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית:

(לו) וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׁמֶלֶה מִמְּשָׁרְקָה: (לז) וַיָּמָת שְׁמֶלֶה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׂאֹל מִרְחֻבֹת הַנֶּהָר: (לח) וַיָּמָת שְׂאֹל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בְּעַל תַּנָּן בְּרַעַבְבוֹר:

(לט) וַיָּמָת בְּעַל תַּנָּן בְּרַעַבְבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פְּעוֹ וְשֵׁם אֶשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בְּתִימְטָרָד בַּת מִי זְהָב. [שהיה אומן] מהו זהב, עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו לכלום:

מפטיר (מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלוֹפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם אֱלוֹף תַּמְנַע אֱלוֹף עֲלוּה אֱלוֹף יִתָּה: ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות. והראשונים